

Düşünen Gençlik

İ M T İ H A N

Yakup ÇİÇEK

Dünyaya niçin geldik sorusuna verilen cevaplar muhtelifdir; inançtan inanca değişir.

Hayatın amacını «yaşamak, eğlenmek ve gönlümüzün bütün arzularını tatmin için geldik» diye kabul edenler az değildir. Bu hayat telâkkisine, evet denilebilir mi?

İnsan düşünen bir varlıktır. Düşünme sahası geniştir. Bütün varlık sahalarını, hatta irreal olan şeyleri, var olan şeylerle ilgisi bulunmayan hayal sferini bile içine alabilir. Nitekim insan hem reel olan, hem de ideal, hatta saf hayâlden ibaret olan bir şeyi de düşünebilir. Düşünme akti zaman ve mekâna bağlı kalmaz. Varlık modalitelerinin dışında kaldığından, bu özellik ona hudutsuz bir hürriyet kazandırmaktadır.

Biz, günlük hayatta karşılaştığımız bütün problemleri çözmek istediğimiz zaman, bize sorulan bir sorunun cevabını verirken, ilmi problemleri araştırırken, pozitif bilimler laboratuvar materyallerini hazırlarken... baş vurduğumuz kaynak düşünmedir.

Düşünme vasfını taşıyan insan, bu özelliği ile mâzî (geçmiş), hal (içinde bulunduğu zaman) ve istikbal (gelecek) hakkında tefekküre dalar. Bu durum, yaratılışının bir gerekçesidir. Zaman, bu üç bölümün dışına çıkmaz.

İnsan, mâzisinde ya sevinçli veya üzüntülü anlar yaşamıştır. Aynı anda hem kederli, hem de neşeli olmak mümkün değildir.

Geçmiş böyle olduğu gibi yaşamakta olan ân da böyledir. Yani, ya neşeliyiz, ya da neşeli olmayıp kederliyiz. Ancak, sevinç ve elem veren motifler muhtelifdir: Arzu edilen bir gayeye ulaşamamak, bir akrabanın, bir

dostun ölümü, görenleri üzen bir olaya şahit olmak gibi şeyler üzüntü kaynaklarımızdandır. Arzuya ulaşmak, başarı sağlamak, zengin olmak v.b. gibi şeyler de sevince neden olan durumlardır.

İstikbali yaşamadığımız halde bize, sevinç veya elem verebilir. Çünkü, geleceğe ait bir çok plânlarımız vardır; bunlara ulaşım ulaşılmıyacağımız konusunda emîn olup sevinir ve ümitsiz olup kederleniriz.

Psikolojiye göre ferd geçmiş olayların izlenimlerinden kurtulamaz. Sevinçli bir olayı düşündüğünde sevindiği gibi, üzüntülü bir hatırayı tezekkür ettiğinde de rahatsız olur. Ancak geçen neşeli olaylar üzüntü de verirler. Zira kişi o sevindirici hatıradan —zaman bakımından— uzaklaştıkça, keşke devam etseydi, diye üzülür. Üzüntülü bir olay ise hem yaşandığında, hem de hatırlandığında —az da olsa— bizi etkisine alır.

Yaşamakta olan keder verici zir hal, tabii olarak üzüntü verecektir. Şayet neşeli ve sevinçli bir ân yaşanıyor, son bulacak diye o neşe ve sevince bir de elem katılacaktır.

İnsan, düşünmesiyle, akıyla, serbest iradesiyle ve konuşabilmesiyle... diğer canlılardan ayrılıp yüce bir makam işgal eder. Böyle olmasına rağmen dünya hayatından tad alabilmede diğer canlı yaratıklardan %1 oranında, belki de daha düşük bir derecededir. Meselâ, bir kuş, ne geçmişin etkisinde ne de geleceğin endişesindedir, içinde bulunduğu zamanda hayattan zevkini tam olarak tadmasına bir engel yoktur. Bu itibarla bir sinek, bir kuş insanoğlundan çok ilerde oluyor. Maddî yapısı ve manevî hasletleri itibariyle

«en güzel bir suretle» yaratılan insan, zevki için dünyaya gelmiş olsaydı, bu durumda olmaması gerekirdi. Ayrıca insanın hayatında ona müessir olan bir çok kanunlar vardır: Hukukî, ahlâkî... kanunlar gibi. Halbuki böyle bir durum, hayvanlar için söz konusu değildir. Bu sebeple onlar —insana nazaran— serbest bir hayat sürerler, denilebilir.

Buna göre kişi, hayatı için zevki gaye edinse şöyle bir durum arzeder:

Bir kimseye bin lira verilir ve «git bu para ile bunları al» denir. Bunun peşinden diğer birine, yüz lira verilir ve ona da «git bu para ile)meselâ) bir gömlek al» denilerek gönderilir. Bin lira alan, gider on liralık eski bir gömlek alır ve gelir. Yüz lira verilen işe söylenen gömleği alır ve o da döner, gelir.

İşte, üstün kabiliyetler verilen insanoğlu, eğer yalnız zevki için yaşarsa, bin lira verilen kişinin durumunu andırır. Hayvan ise, kendine verilen içgüdüler (mecbur kılan kader) sayesinde, yüz lira verilen kişi durumunu gösterir.

Bir âyette: «İnsan ve cinleri ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.» (1) buyruluyor. Bu âyetle «imtihan için geldik» arasında bir gelişme yoktur. Zira, dünyadaki esrarı biraz olsun anlayan kulluk edecek, dolayısıyla şuurlu olarak görevini yapacaktır.

Diğer bir âyeti kerîmede meâlen: «Amelce hanginiz daha güzeldir diye, sizi imtihan etmek için hem ölümlü, hem hayatı icad eden O'dur. O, Azizdir — her şeye gâiptir. Gafurdur — çok bağışlayandır.» (2) buyrulmaktadır.

İslâmın geliş yıllarında, «Eğer sinek o putlardan birşey koparsa...» (3) «Örümcek misali...» (4) âyetleri nazil olduğunda Yahudiler: «Allah, bu basit yaratıkları anlatmakla ne demek istiyor» diye alay etiler. Bunun üzerine: «Muhakkak ki, Allah sivrisinek ve ondan büyüğü ile hakkı açıklamak için misal getirmeyi terk etmez. İman edenler bu misalin Rablerinden gelen bir gerçek olduğunu bilirler. Kâfirler ise: «Allah bu misâl ile ne murad etmiştir?» derler. Allah o misâlde, bir çoğunu şaşırtıp saptırır ve yine onunla bir çoğunu hidayete erdirir; onunla ancak fasıkları şaşırtır (Allah'a itaat etmeyenler saptır).» (5)

İnsanları hidayete erdirmek için peygamber ve kitap gelmeyip, inanmayı mecbur eden bir özellik verilemez miydi? Kişiyi kötülüğe teşvik eden Şeytan, niçin yaratılmıştır, yaratılmasa olmaz mıydı? gibi soruları çok kere duyarız. Sadece iyilik olsa kötülük loması, iyi ve kötüyü yapmada serbest olmamış olsak ve hayre ve şerre çeken âmiller olmasaydı, derece-mertebe mefhumu ortadan kalkacak, gelişme duracak ve Cennet-Cehenne me lüzum kalmıyacaktı. Bu durumda, insan ile hayvan arasında bir fark olamazdı.

İslâmî hakikatlar karşı inkâr perdesini kullanan, anlayışına göre kendini haklı çıkaracak bir takım sebepler bulabilir. Zira o, o yöndeki kabiliyet ve istidatlarını geliştirmiştir. İnanmıyanların inananları anlayamamaları bundan ileri gelir. Mü'minin ise, görüş ve anlayışı çok geniştir.

Dinî emir ve yasakların teklifinde de imtihanî bir durum vardır. Nefsin arzu ettiği şeylerden bir kısmı yasak edilmiştir. Meselâ, zina etmek, içki içmek, kumar oynamak... gibi.

Bir hadisi şerifde «Allah resûlü, kadına benzemeye çalışan erkeğe, ve erkeğe benzemeye çalışan kadına lânet eder.» (6) buyrulmuştur. Halbuki, erkeğe kadına ve kadına da erkeğe benzeme arzusu verilmiştir. Nitekim bugünkü toplumda bu, müşahede edilmektedir.

Ancak bu durum, emirlere uyma ve yasaklardan kaçmaya yeni başlayan içindir. aZmanla gelişen istidatlar, bu güçlüğü kaldırır. Neticede bütün emirlere bağlanacak bir hale gelir ki, amellerin değerlendirilmesi, bu açıdan yapılır. Eğer mü'min, ebedî bir hayat yaşayacak olsa, aynı yol üzere olacaktır. Buna göre, ebedî Cennetle mükafatlandırılması adalete aykırı değildir. Hayat her ne kadar mahdut ise de, düşünce sonsuzluğa doğru uzanır. İnanma ve küfürde nötr bir halde olan ruh cevherini bozan kimseler de, sonsuz bir hayat sürseler, aynı yaşayış tarzlarını devam ettireceklerdir. Ameller ise, niyetlere göre değerlendirilir.

(1) Zariyat: 5/56.

(2) Mülk: 67/2.

(3) Hacc: 22/73.

(4) Ankebut: 29/41.

(5) Celâleyn tefsiri: s. 4.

(6) Riyâzus-Sâlihîn cild 3, s. 198.